

УДК 336.71:338 (477)

Іршак О.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

СЦЕНАРНИЙ ПІДХІД У ПРОГНОЗУВАННІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

SCENARIO APPROACH TO FORECASTING THE BANKING ACTIVITY DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено особливості сценарного підходу у прогнозуванні розвитку банківської діяльності, визначено етапи його застосування, обґрунтовано необхідність сценарного підходу у прогнозуванні розвитку банківської діяльності, а також запропоновано напрями його покращення.

Ключові слова: банківська діяльність, сценарій, банківське прогнозування, сценарний підхід у прогнозуванні, коригування сценарію.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы особенности сценарного подхода в прогнозировании развития банковской деятельности, определены этапы его применения, обоснована необходимость сценарного подхода в прогнозировании развития банковской деятельности, а также предложены направления его улучшения.

Ключевые слова: банковская деятельность, сценарий, банковское прогнозирование, сценарный подход в прогнозировании, корректировки сценария.

ANNOTATION

The scenario approach features are studied in the paper when applicable to forecasting the banking activity development. The main stages of the scenario approach application are argued. The necessity for the scenario approach when forecasting banking activity development is specified. The potential guidelines on its improvements are presented as well.

Keywords: banking activity, scenario, banking forecasting, scenario approach to forecasting, scenario adjustment.

Постановка проблеми. Сталий економічний розвиток України значною мірою залежить від стабільного функціонування банківського сектора, який прямо чи опосередковано впливає на діяльність усіх суб'єктів господарювання. Перед вітчизняним банківським сектором постають такі важливі завдання: дослідження механізмів взаємодії елементів банківської системи, реформування системи управління нею і формування стратегій розвитку банківництва для підвищення ефективності функціонування банківської системи та оздоровлення економіки країни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню специфіки прогнозування розвитку банківської діяльності присвячені роботи багатьох учених. Значний внесок у розвиток цих питань зробили вітчизняні науковці А.М. Єрина, Д.Ю. Косматий, Т.М. Кшищенко, В.І. Науменко, О. Степаненко та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Наукові дослідження стосовно прогнозування банківської діяльності є досить значними, проте не приділяється достат-

ньою уваги новітнім підходам, проблемам їх застосування, а також залишається мало вивченим сценарний підхід у прогнозуванні банківської діяльності, що і зумовили вибір теми статті.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей та напрямів покращення сценарного підходу у прогнозуванні розвитку банківської діяльності.

Для досягнення цієї мети виділено низку завдань, а саме:

- з'ясувати сутність та значення сценарного підходу у прогнозуванні розвитку банківської діяльності;

- визначити етапи застосування сценарного підходу у прогнозуванні розвитку банківництва;

- обґрунтувати напрями покращення сценарного підходу у прогнозуванні розвитку банківської діяльності.

Об'єктом дослідження є діяльність банків в Україні.

Предметом дослідження є особливості застосування сценарного підходу у банківському прогнозуванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У прогнозуванні розвитку банківництва України доцільно застосовувати сценарний підхід [1; 3; 5], який використовують для визначення послідовності станів об'єкта прогнозування за різних прогнозів зміни функціонування банківського сектора. З огляду розвитку окремого банку його стратегія на ринку полягає у прийнятті рішень щодо зміни екзогенних чинників за певним сценарієм. Для цього необхідно провести аналіз можливих сценаріїв розвитку макроекономічного оточення, поведінки конкурентів і клієнтів банку.

Уперше поняття «сценарій» в управлінні виникло в контексті розробок провідної британо-нідерландської компанії «Royal Dutch Shell», яка завдяки сценарному підходу змогла задіяти всі економічні важелі та зменшити збитки внаслідок енергетичної кризи кінця 70-х років ХХ ст. Сценарний підхід займає проміжне місце між інтуїтивними (експертними) методами прогнозування і методами моделювання та є їхнім певним поєднанням.

На нашу думку, розроблення сценарію майбутнього розвитку банківництва передбачає з'ясування логічної послідовності подій для виявлення можливих перешкод і недоліків функціонування банківського сектора та розроблення варіантів майбутнього розвитку банківництва України відповідно до визначених стратегічних цілей. Важливою особливістю сценарного підходу до прогнозування розвитку банківництва є можливість проектування альтернативних траєкторій показників банківського сектора з урахуванням макроекономічної ситуації.

Сценарний підхід у прогнозуванні розвитку банківської діяльності насамперед доцільно застосовувати в умовах функціонування економічної системи України, оскільки для вітчизняної економіки характерний високий рівень невизначеності, яка зумовлена впливом чинників зовнішнього середовища, зокрема політичної ситуації в країні, спекулятивних операцій на валютному ринку, значної залежності від динаміки зовнішніх ринків (у тому числі експортної орієнтації базових галузей економіки України).

Додатковим аргументом на користь застосування сценарного підходу для прогнозування функціонування банківського сектора є вплив думок щодо перспектив і шляхів розвитку банківництва, який потребує їхнього узгодження та розроблення управлінських рішень для забезпечення сталої динаміки показників банківської діяльності.

У випадку застосування сценарного підходу до моделювання розвитку банківництва України потрібно визначити бажаний стан банківської системи протягом періоду прогнозування, а також розробити управлінські рішення, необхідні для забезпечення досягнення сформульованої мети.

Розроблення сценаріїв розвитку банківництва дає змогу якісно будувати стратегічні моделі процесів банківської діяльності, виявляти тенденції розвитку ситуацій у банківській сфері, розробляти управлінські рішення задля підтримання сталої функціонування діяльності банківської системи й уникнення кризових явищ, а також досліджувати слабкоформалізовані проблеми банківського сектора з урахуванням випадкових чинників і взаємозв'язків із зовнішнім середовищем.

На нашу думку, під сценарієм розвитку банківництва розуміємо модель зміни ситуації у банківській діяльності, яка передбачає декілька варіантів розвитку його зовнішнього середовища. Розроблення сценарію тісно пов'язане з прийняттям і впровадженням рішень щодо досягнення сформульованої мети – підтримання цінової стабільності в державі, забезпечення стабільності грошової одиниці України, підтримання стабільності діяльності банківської системи, дотримання стійких темпів економічного зростання.

Під час дослідження розвитку банківського сектора України необхідно, щоб побудовані сценарії відповідали критеріям якості, тобто, були змістовними та достовірними. Сценарій розвитку банківництва вважають змістовним, якщо в ньому передбачені усі значущі причинно-наслідкові зв'язки між показниками банківського сектора, досліджено динаміку стану банківської системи та результати її діяльності під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, зокрема політичної ситуації в країні, кон'юнктури зовнішніх ринків. Водночас обґрунтованість і побудова сценарію на достовірних припущеннях та інформації свідчить про його достовірність.

Враховуючи те, що сценарні дослідження розвитку банківництва є важливим елементом підтримки прийняття стратегічних рішень, для формування масиву інформації про поточний стан і стратегічні цілі банківської системи доцільно використовувати поєднання результатів фундаментальних економічних досліджень та економіко-математичного моделювання на підставі сучасних інформаційних технологій.

У процесі побудови сценаріїв більшість авторів рекомендують використовувати синтез підходів [3; 4]:

- «бек-тестінг», що обґрунтовує порогові показники сценарію за допомогою ретроспективного аналізу подій минулих криз;
- визначення обсягів можливих втрат та імовірності їх настання;
- порівняння прогнозних показників сценарію з нормативними індикаторами фінансової стійкості.

Існують різні методики застосування сценарного підходу. Т.М. Книшенко виокремлює такі етапи моделювання розвитку банківської системи України на основі сценарного підходу: оцінювання поточного стану банківської системи; визначення альтернативних сценаріїв і потенціалу банківської діяльності; характеристика доцільності управлінського коригування траєкторій розвитку [2, с. 162; 3, с. 9]. На нашу думку, важливим етапом дослідження розвитку банківської діяльності в Україні є оцінювання зміни ефективності функціонування банківської системи та аналіз чутливості до зміни екзогенних чинників.

Водночас у роботі О. Степаненко [6, с. 381; 7] узагальнено схему процесу сценарного дослідження банківської системи й формування плану впровадження комплексу заходів, які забезпечують стійкий розвиток банківської системи, має такі етапи: виявлення інтересів, цілей, проблемних областей, загроз, ресурсів; формування комплексу проблем та аналіз даних; формування альтернативних сценаріїв розвитку банківської системи; вибір найефективніших сценаріїв і шляхів реалізації; розроблення та втілення прийнятих рішень; оцінювання поточного стану банківської системи; коригування цілей і способів їх досягнення.

Ми вважаємо, що застосування сценарного підходу в прогнозуванні розвитку банківництва доцільно виконувати за етапами, графічно зображеними на рисунку 1.

Стратегічний аналіз передбачає дослідження умов і проблемних ділянок функціонування банківського сектора, формування стратегії розвитку банківництва, формулювання мети та критеріїв оцінювання досягнення мети, визначення елементів банківської системи, зовнішнього середовища та налагодження взаємозв'язків між ними. На цьому етапі потрібно дослідити показники зовнішнього середовища, вплив яких на розвиток банківництва є визначальний, а також підібрати основні показники діяльності банківського сектора, які будуть описувати його поточний стан і характеризувати ступінь наближення цього стану до бажаного. Результатом стратегічного аналізу розвитку банківництва є множина макроекономічних, бюджетних і монетарних змінних, які характеризують стан банківського сектора та є індикаторами досягнення мети його функціонування.

Другий етап застосування сценарного підходу у прогнозуванні розвитку банківництва передбачає такі стадії:

1. Формування множини альтернативних сценаріїв функціонування банківського сектора внаслідок зведення експертних оцінок. Для ґрунтового опису очікуваного розвитку

банківництва доцільно розробляти систему сценаріїв, які відрізнятимуться припущеннями щодо поведінки економічної системи України та зовнішніх ринків, механізмами грошово-кредитної політики тощо.

2. Інтерпретація сценаріїв розвитку банківництва, зокрема конкретизація каркасу екстремальних сценаріїв. На практиці серед таких екстремальних сценаріїв розробляють песимістичний, оптимістичний і найбільш ймовірний (базовий) сценарії.

3. Аналіз наслідків реалізації сценарію, зокрема визначення прогнозних результатів реалізації сценарію, дослідження ризиків, які притаманні кожному сценарію, визначення часових меж реалізації сценаріїв.

4. Аналіз можливих внутрішніх і зовнішніх перешкод під час реалізації сценарію розвитку банківництва.

5. Оцінювання чутливості реалізації сценарію стосовно зміни екзогенних чинників.

6. Вибір найефективніших сценаріїв розвитку банківництва за допомогою використання експертних методів, зокрема методу аналізу ієрархій.

7. Розроблення управлінських рішень щодо реалізації обраного сценарію, визначення ресурсів, потрібних для виконання проекту, визначення виконавців сценарію. Основні засади грошово-кредитної політики, визначені

НБУ, передбачають формування перспективного характеру ухвалення рішень щодо монетарних регулюючих заходів, які визначатимуться згідно з інфляційним прогнозом та оцінками розвитку реального сектора економіки, платіжного балансу та грошово-кредитного ринку. Наприклад, для забезпечення стабільності грошової одиниці доцільно застосовувати різні монетарні механізми, зокрема моніторинг стану платіжного балансу й динаміки попиту та пропозиції на валютному ринку, обмеження спекулятивних операцій, програмування очікувань населення, зменшення доларизації економіки.

Третій етап прогнозування розвитку банківництва за допомогою сценарного підходу передбачає реалізацію обраного сценарію і містить такі кроки:

1) реалізація прийнятих управлінських рішень із залученням усіх наявних інституційних механізмів та операційних важелів, які

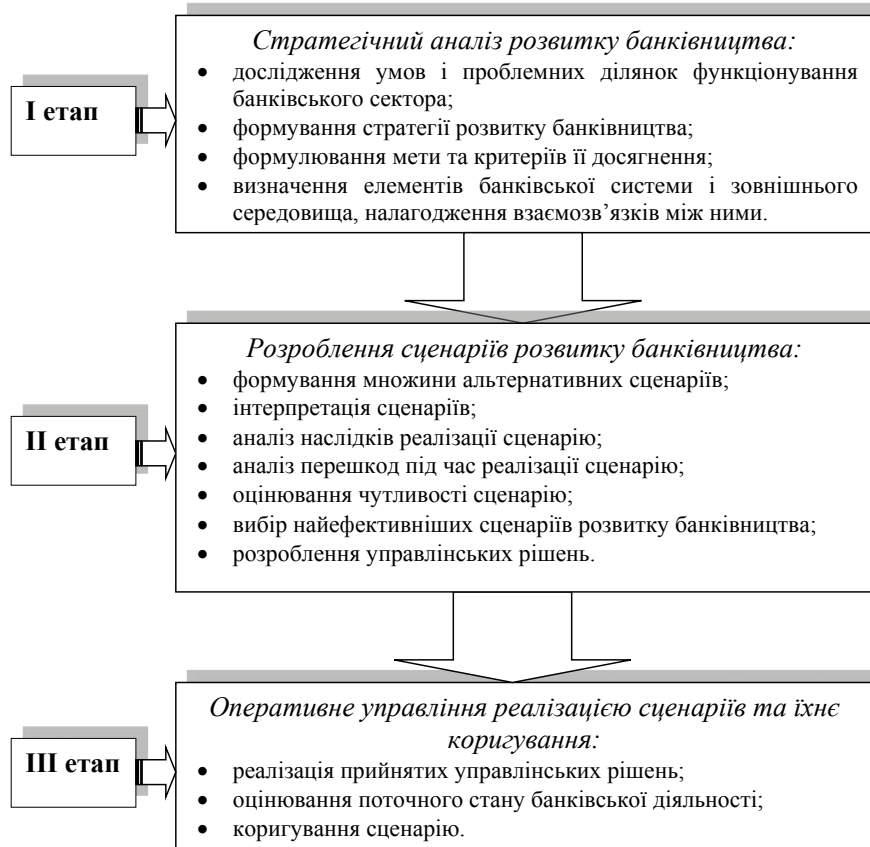

Рис. 1. Схема сценарного дослідження функціонування банківського сектора

забезпечують послідовність і прозорість грошово-кредитної політики, розроблення та прийняття нормативних актів, введення норм та нормативів щодо основних показників розвитку банківського сектора, вдосконалення механізмів нагляду та контролю за діяльністю банківських установ тощо;

2) оцінювання поточного стану діяльності банківського сектора, а також можливих відхилень показників банківництва від заданої траєкторії. Якщо відхилення триває впродовж шести місяців поспіль, то НБУ має надати пояснення причин цього явища та розробити заходи щодо усунення цих відхилень;

3) коригування сценарію, яке передбачає формування або уточнення заходів щодо реалізації обраного сценарію у випадку виявлення відхилень від заданої траєкторії. Зокрема, доцільно удосконалювати операційну структуру реалізації грошово-кредитної політики, використовувати процентні ставки, міжнародні резерви та зовнішні кредити як основні інструменти грошово-кредитної політики.

Процес коригування сценарію може суттєво вплинути на підготовлені раніше управлінські рішення, зокрема у випадку значних відхилень показників банківської діяльності від запланованих (згідно з обраним сценарієм) або незначних відхилень протягом тривалого періоду, також можна припинити виконання обраного сценарію і повернути його на перший етап – стратегічний аналіз розвитку банківництва. Якщо виявлено незначні короткотермінові відхилення показників банківництва від запланованих, то можливе лише коректування або розроблення додаткових заходів щодо реалізації обраного сценарію.

Висновки. Застосування сценарного підходу прогнозування розвитку банківської діяльності дає змогу провести формалізований аналіз альтернативних варіантів розвитку ситуації в умовах невизначеності дії чинників зовнішнього середовища. Результатом сценарного моделювання розвитку банківництва є розроблення конкретного плану проведення комплексу заходів для стійкого розвитку банківської системи, виявлення та аналіз наслідків прийнятих управлінських рішень.

Завдяки сценарному методу можна отримати не лише загальні уявлення щодо майбутніх

параметрів розвитку банківництва, а й обрати оптимальне рішення серед побудованих альтернатив. Реалізація стратегії розвитку банківництва України потребує чіткого розуміння прогнозованих наслідків застосування відповідної стратегії та забезпечення потрібної динаміки екзогенних показників, а сценарний підхід до прогнозування розвитку банківського сектора дасть змогу виявити альтернативні сценарії та оцінити потенціал розвитку банківської системи, а також виробити ефективні управлінські рішення щодо коригування траєкторій розвитку банківництва.

Сучасні умови невизначеності, в яких працюють українські банки, значною мірою зумовлюють необхідність подальшої розробки комплексного прогнозування розвитку діяльності банків шляхом застосування різноманітних економічних методів і моделей. Це і визначає перспективи подальших наукових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування : навч. посіб. / А.М. Єріна. – К. : КНЕУ, 2001. – 170 с.
2. Книшенко Т.М. Концепція моделювання розвитку банківської системи України з використанням сценарного підходу / Т.М. Книшенко // Економічний простір. – 2009. – № 19. – С. 161-169.
3. Книшенко Т.М. Моделювання розвитку банківської системи України на основі сценарного підходу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» [Електронний ресурс] / Т.М. Книшенко. – Запоріжжя, 2009. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2009/09ktmosp.zip>.
4. Косматий Д.Ю. Математичні моделі та алгоритми оптимальних рішень у банківській діяльності : автореф. дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.05.04 «Системний аналіз і теорія оптимальних рішень» / Д.Ю. Косматий. – 1996. – 20 с.
5. Науменко В.І. Впровадження методів прогнозування і планування в умовах ринкової економіки / В.І. Науменко, Б.Я. Панасюк. – К. : Глобус, 1995. – 202 с.
6. Степаненко О. Дослідження динаміки розвитку банківської системи: сценарний підхід / О. Степаненко // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 380-384.
7. Степаненко О.П. Моделювання динаміки розвитку банківської системи України [Електронний ресурс] / О.П. Степаненко // Бізнесінформ. – 2010. – № 4. – С. 101-104. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bi/2010_4_1/101-104.pdf.